

YATIRIM İNDİRİMİ UYGULAMASININ BAZI SORUNLARI

Prof.Dr.Güneri ERGÜLEN
Anadolu Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
Maliye Bölümü

ABSTRACT

1. The increase of production force required for the development of the country comes true with the increase in the investments.

In our country, different incentives have been provided for the private sector to make an investment since planned economy has been brought into application. Because of the fact that the necessity of investments increases every year, incentive application also becomes continuously increasing every year.

The fact that the investments have not increased in desired dimensions in spite of the incentives provided since the onset of applications requires the incentives and the investment reductions to be revised.

2. The condition of reducing the investment reduction from the related income brings of different effect in investment kinds according to the fact that if there is a related income, or not, and it is little or much.

3. One of the conditions under which it is possible to benefit from the investment reduction is also that the investment is not little than the anticipated amounts. For the investor who can not provide this

amount, how much Turkish Liras he or she can burden has been explained with the examples given.

4. In the situation in which the income has been supplied from the investments after a long time, as it is not possible to benefit from the reduction incentives of one month or of 3 years, it is also necessary to solve this problem.

5. The postponement of value added tax is applied on the investment goods imported. The same goods supplied in home-market are received with tax. It is mentioned that this difference is also to be removed.

ÖZET

1. Ülkenin kalkınması için gerekli üretim gücü artışı, yatırımlardaki artışla gerçekleşmektedir.

Ülkenizde, planlı ekonominin uygulanmaya başlanmasından beri, özel sektörün yatırım yapmasını temin için çeşitli teşvikler sağlanmaktadır. Her yıl artan yatırım ihtiyacı nedeniyle, her yıl teşvik uygulaması da sürekli hale gelmektedir.

Başlangıçtan beri sağlanan teşviklere karşın, yatırımların istenilen ölçüde artmaması, teşviklerin ve de yatırım indirimi uygulamasının gözden geçirilmesini gerektirmektedir.

2. Yatırım indiriminin ilgili kazançtan indirilmesi koşulu, ilgili kazancın olup olmamasına, az veya çok oluşuna göre, yatırım çeşitlerinde farklı etkiler ortaya çıkarmaktadır.

3. Yatırım indiriminden yararlanabilme koşullarından biri de, yatırımın belli miktarlardan az olmamasıdır. Bu miktarın altında kalan bir yatırımcının kaç liraya kadarki maliyet artışını yüklenebileceği örneklerle açıklanmıştır.

4. Yatırımlardan uzun süreden sonra kazanç sağlanması halinde, 1 aylık veya 3 yıllık indirim teşviklerinden yararlanma olasılığı kalmayacağından, bu sorunun da çözümü gerekmektedir.

5. İthal edilen yatırım mallarına katma değer vergisi ertelenmesi uygulanmaktadır. Yurt içinden temin edilen aynı mallar ise vergili

olarak alınmaktadır. Bu farklılığın da giderilmesi gerektiğine değinilmektedir.

1. "Gelişmiş ve az gelişmiş ekonomilerin temel amaçlarından biri, ulusal ekonominin üretim gücünü arttırmaktır"¹. Üretim gücünün artışı yatırımlardaki artışla gerçekleştirilmektedir. Sabit sermaye mallarına ve stoklara yapılan ilaveler olarak tanımlanabilen yatırımlardaki artışlar, milli gelirdeki artışı yaratacak, milli gelirdeki artışlar da ekonomik kalkınmayı sağlayacaktır.

Karma ekonominin geçerli olduğu ülkemizde ekonomik faaliyetler kalkınma planları ile yürütülmektedir. Kalkınma planları da, kamu kesimi için emredici, özel kesim için ise yönlendirici nitelik taşımaktadır. Yönlendirici nitelik, devletin öncelikle gerçekleşmesini istediği alanlarda özel sektöre sağlanan teşviklerle, o faaliyetin yapılması arzusunun yaratılmasını amaçlamaktadır. Böylece, cazip ve avantajlı hale gelen konu özel kesimce gerçekleştirilince, devletin isteği de yerine gelmiş olacaktır. Ülkemizde, planlı ekonomiye geçildiği yıldan beri her yıl teşvik sağlanan konulardan biri, yatırımların teşvikidir. Yatırım artışına her yıl olan ihtiyaç, her yıl için de yatırımların teşviki gereğine neden olmakta, dolayısıyla, bu teşvikler sürekli hale gelmektedir. Teşviklerin, zamanında ve yeteri kadar verilmesi gerekirken, bu kural, yatırımlar için uygulanmamaktadır. Nedeni de, o kadar yıldır teşvike rağmen, gerekli yatırım artışına ulaşamamasıdır. Bunun nedeni, bir iki kelime ile açıklanabilir ama, uzun vadeli arzulanan çözümü yaratmaz. Öyleyse, yatırımlar için şimdiye kadar uygulanmış teşviklerin, yine her yıl yatırımcıya sağlanarak uygulamanın devamı mı, yoksa yeni teşvik modellerinin denenmesi gerektiği mi sorularının cevabını bulmak için, geniş kapsamlı bir çalışma yapılması gerektiği, konunun ilk sorununu ortaya çıkarmaktadır. Bu kadar yıl süreyle, bu kadar çeşitli teşvikin, istenilen yatırım artışını gerçekleştirmemesi gerçeği varken, aynı teşviklerin, bundan sonraki gün ve yıllarda istenen artışı sağlayacağını ummak, fazlaca bir iyimserliği gösterir.

---

¹ Vural SAVAŞ, **İktisat Politikasına Giriş**, İ.T.İ.A. Nihat Sayar Yayın ve Yardım Vakfı Yayını, İstanbul, 1978, s.24.

2. Günümüzde teşvik belgeli yatırımlara birçok destek sağlanmaktadır². Bu desteklerden biri de, yatırımın belli bir oranının, vergiye tabi gelirden düşülmesi olarak ifade edilen yatırım indirimidir.

Yatırım indiriminin diğer alternatifleri ise;

- Yatırımın belli bir oranının, vergi borcundan düşülmesi olarak ifade edilen yatırım kredisi ile,
- Yatırım nedeniyle gerek vergiye tabi gelirden, gerekse vergi borcundan düşülen miktarlar, ileride devlete ödeniyorsa, bu yöntem de yatırım ihtiyatıdır³.

Ülkemizde, günümüze kadar uygulanan yöntem, yatırım indirimidir.

Uygulanan teşvikler gözden geçirilirken, yatırım indirimi yerine yatırım kredisi veya yatırım ihtiyatı uygulamasının daha yararlı olup olmayacağıın incelenmesi de gerekmektedir. Çünkü, bugün için, yatırım indirimi yerine diğer bir yöntemin uygulanması yatırımcı için daha elverişli olursa, o yöntem hemen uygulamaya konmalıdır.

3. Yatırım indirimi, Gelir vergisi Kanununda ek maddeler halinde düzenlenmiş olup, bu düzenlemeden hem gelir vergisi mükellefleri, hem de kurumlar vergisi mükellefleri yararlanabilmektedir.

Anılan ek maddelerden birincisinde, yatırım indiriminden yararlanacak kişiler sayıldıktan sonra, “yatırımlar, bu bölümde yazılı kayıt ve şartlar dahilinde ilgili kazançlarından indirilir” denmektedir.

Ticari alanda yapılan yatırım için ilgili kazanç, ticari kazanç, zirai alanda yapılan yatırım için ilgili kazanç zirai kazançtır. Kurumlar vergisi mükelleflerinin yaptığı yatırım için ilgili kazanç ise kurum kazancıdır.

İlgili kazançtan indirilemeyen yatırım indirimi ise, ertesi yıla devrolunur.

Şimdi yatırım ihtimallerine değinelim.

---

² Şükrü KIZILOL, “Yürürlükteki Yatırım Teşvikleri”, **Yaklaşım**, Sayı.54. Haziran 1997, s.71.

³ Nihat EDİZDOĞAN, **Yatırım İndirimi ve Türkiye Uygulaması**, Bursa İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayını, Bursa, 1977, s.5.

Gelir veya kurumlar vergisi mükellefi, mevcut ticari veya zırai işletmesine ek yatırım yaparsa ve diğer koşullar da varsa, bu yatırım, indirimden yararlanabilecektir. İndirim, mevcut işletmelerin gelirinden indirilebilecektir. Çünkü, ek yatırım ticari alanda ise, mevcut işletmelerin kârı da, ticari kazanç veya kurum kazancıdır, diğer bir ifadeyle, ilgili kazançtır. Başka bir ifadeyle de, ek yatırımın gelir sağlayıp, indirimin o gelirden yapılmasını beklemeye gerek yoktur. Öyleyse, ek yatırımlara ilişkin indirimler, o yılki işletme gelirinden düşülerek, ertesi yıla devir ihtimalini azaltmaktadır.

Diğer bir yatırım ihtimali, mevcut bir işletmenin aynı alanda, fakat farklı bir sektöre yatırım yapmasıdır. Örneğin, bir manufakturacının hizmet üretimine yönelik yatırım yapması gibi. Diğer koşullara da uyulursa, bu yatırım da indirimden yararlanabilecektir. Hizmet işletmesi henüz faaliyete geçmeden yıl tamamlanırsa, biten yıla ilişkin yatırım indirimi (ticari yatırım indirimi), manufakturacılıktan sağlanan gelirden (ticari kazanç veya kurum kazancı yani ilgili kazanç) indirilebilecektir.

İlgili kazanç kurumlar vergisi mükellefi için kurum kazancıdır. Kurum kazancı gelir vergisindeki 7 gelir türünden oluşmaktadır. Yani, ilgili kazanç kavramı, gelir vergisine nazaran kurumlar vergisinde daha geniştir. Genişleyen matrah nedeniyle, indirimin gerçekleşmesi ihtimali artarken, seneye devir ihtimali de gelir vergisi mükellefine nazaran, daha azdır.

Üçüncü bir yatırım ihtimali de, o güne kadar, vergiye tabi hiçbir faaliyeti bulunmayan gerçek kişi, şahıs şirketi veya kurumun ticari veya zırai alanda yatırım yapması halidir.

Bu yatırım çok yüksek miktarları ve yatırım için uzun süreyi gerektiriyorsa (bilgisayar üretimi gibi), diğer koşullar da yerine getirilince, yatırım indiriminden yararlanabilecektir. Örneği devam ettirelim, yıl bitti, henüz yatırım bitmedi, ilgili kazanç yok, (tek faaliyet bilgisayar üretim ve pazarlama, üretim henüz yok) biten yıl için yapılan yatırımın indirim hakkı var ama, kazanç olmadığından ertesi yıla devir, o yıl için yararlanma yok. Kim gibi, yatırım yapmayan kişi gibi. Neden, çünkü, o da yatırım indiriminden yararlanmıyor. Dolayısıyla, o yıl için, tam lazımken, yatırımcıya indirim olanağı yok. Yatırımcı, gelir vergisi mükellefi ise, yapılan yatırım nedeniyle doğan ticari faaliyet için hayat

standartı esasında vergi de ödemek zorundadır üstelik. Ülkemiz için en lüzumlu alanda (örnek genişletilebilir) yatırım yapacak kişi, başka faaliyeti yok diye yatırım indiriminden ilk yıllar yararlanamayacak. İşte, bu mesele sorundur. bu yatırımcının kurumlar vergisi mükellefi olması da durumu değiştirmemektedir. Kurumlar vergisinde ilgili kazanç kavramı daha geniştir ama, örneğimizdeki yatırımcının hiç bir geliri yok ki, indirim yapabilsin.

Devreden indirimler, ne zaman indirilebilecektir? Yatırımın belli sürede tamamlanma şartı, burada da önemli değildir. Çünkü, yatırım 2 yılda tamamlansa bile, kâra geçmedikçe indirim devredilecektir. Kâra geçildiği yıldan itibaren indirim gelirden düşülebilecektir. Kâra geçildikten sonra, yatırımcının sorunu teşvikten yararlanmak değil, kâr maksimizasyonudur.

Bu itibarla, yatırım yapacak olan kişi veya kurumun, başka bir faaliyeti yoksa, yatırım indiriminden yararlanabilmek için ilgili kazancı beklemek yerine, sadece bu kişiler için kısa sürede teşviki gerçekleştirecek bir çözümün uygulamaya konması gerekmektedir.

Yılı içinde indirilemeyerek ertesi yıla devreden yatırım indirimi miktarı için enflasyon oranında artışı sağlayan endeksleme uygulamasının getirilmiş olması, bahsedilen sorunu çözememektedir.

4. Yatırım indirimine ilişkin Ek 2'nci maddenin 2 numaralı bendi gereğince, yatırımın tutarı belli miktarlardan az olamayacaktır. Bu miktarlar, 1998 yılında, ticari ve sınai yatırımlar için 30 milyar lira, zırai yatırımlar için 5 milyar liradır. (Gelir Vergisi Tebliği, Seri No:206).

Bu miktarlara göre, % 30 yatırım indirimi oranıyla, ticari ve sınai yatırımlarda ($30 \times \% 30 =$) 9 milyar liralık, zırai yatırımlarda ise ($5 \times \% 30 =$) 1,5 milyar liralık indirimden yararlanılmış olacaktır.

Asgari yatırım miktarı ile ticari yatırım yapan bir kurumlar vergisi mükellefi, indirebileceği 9 milyarlık indirim miktarı nedeniyle, şirket bazında ($9 \times \% 44 =$) 3,960 milyar lira daha az vergi ödeyerek vergi avantajı sağlamış olacaktır. Bu avantaj, gelir vergisi mükellefinde, 9 milyar liralık indirimin yapıldığı gelir dilimine ilişkin vergi oranının 9 milyar ile çarpımı kadar olacaktır.

Şimdi, sorun yaratan konuya değinelim. Bir kurumlar vergisi mükellefinin yapacağı yatırım 30 milyar liranın altında ise, örneğin, 29 milyar ise durum ne olacaktır.

29 milyar liralık yatırım, 30 milyar lira olan asgari miktarın altında olduğu için, yatırım indiriminden yararlanılamayacaktır. Daha da ötesinde, 1 milyar liralık (30-29) noksan yatırım için 3.960 milyar liralık vergi avantajından mahrum kalınacaktır. Bunu bilen mükellef, ne işlem yapacaktır? 3.960 milyar liralık vergi avantajından mahrum kalmaktansa, 29 milyar liralık yatırım birkaç ay beklenip, fiyat artışı nedeniyle 30 milyar liraya mal edildiğinde, 1 milyarlık zarara karşın, 3.960 milyar lira vergi avantajı sağlanacak ve net avantaj $(3.960 - 1) = 2.960$ milyar lira olacaktır. O halde, asgari yatırım miktarı altındaki yatırımlar için kaç liralık miktara kadar maliyet yükseltilmesine katlanılabilir? $(30-3.960) = 26.040$ milyar liralık yatırım 30 milyar liraya mal edilirse, maliyet zararı 3.960 milyar lira, yatırım indiriminden doğan vergi avantajı, 3.960 milyar lira olacak, yani, eşitlik sağlanacaktır. Avantajın sıfır olduğu 26.040 milyar liralık yatırımın üzerindeki bir miktarın (gerçek yatırımın) 30 milyar liraya mal edilmesinde, yine de vergi avantajı sağlanmış olacaktır.

Yatırım yapma arzusunda olan mükelleflerin çalışmalarını mesleki alanda yoğunlaştırmasının gerektiği zamanda, sanki bir maliyeciymiş gibi, uzun uzun yukarıdaki hesapları yapmak zorunda kalması, asgari yatırım miktarı uygulamasının yarattığı sorundur. Bunun da çözülmesi gerekmektedir.

5. Yatırımların gerçekleşmesi, yatırımcının, yatırım için harcama yapmasına bağlı bulunmaktadır. Harcama kavramının geçtiği yerde de katma değer vergisi akla gelmektedir. Öyleyse, yatırım için yapılacak harcama da katma değer vergisine tabi bulunmaktadır. Yatırımcıya, çeşitli teşvikler sağlanırken, katma değer vergisi için de, ayrıca teşvikler getirilmiş bulunmaktadır.

Katma Değer vergisi Kanunu'nun 31'inci maddesi ile, "amortismanına tabi iktisadi kıymetlerin katma değer vergisi, bunların aktife girdiği veya kullanılmaya başladığı vergilendirme döneminden itibaren 3 yıl içinde ve üç eşit miktarda indirim konusu yapılmaktadır. Bakanlar Kurulu yatırımların teşviki amacıyla, sektör ve mal grupları

itibariyle, bu süreleri azaltmaya yetkilidir. Bakanlar Kurulu da bu yetkisini kullanarak, teşvik belgeli yatırımlarda kullanılacak amortisman tabi iktisadi kıymetlerin katma değer vergisinin, bunların aktife girdiği veya kullanılmaya başladığı vergilendirme döneminden itibaren 1 yıl içinde indirim konusu yapılmasını kabul etmiştir (84/8837 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı 12.12.1984 tarihli ve Mükerrer 18603 Sayılı Resmi Gazete).

Katma değer vergisi, bir işletmenin bir ay içinde, teslim ettiği mal ve hizmetlerin vergisinden, o ay içinde aldığı mal ve hizmetlere ait vergiyi düşüldükten sonra, kalanı, vergi dairesine ödediği bir uygulamayı içermektedir.

Şimdi, bu uygulama ile yatırımcının davranışlarını birleştirip konuyu inceleyelim. Şayet, teşvik belgesi sahibi bir yatırımcı yatırımı için amortisman tabi iktisadi kıymet satın alırsa, alışta ödediği katma değer vergisini, 3 yıl yerine alıştan itibaren (aktife girmiştir). 1 yıl içinde indirebilecektir. Nereden indirecektir? Amortisman tabi iktisadi kıymeti satın aldığı aydaki veya ondan sonraki aylardaki mal ve hizmeti teslimleri için tahsil ettiği katma değer vergisinden indirim yapılacaktır. Yani, yatırımcı bir yandan yatırım yaparken yüklediği girdi katma değer vergisini, aynı ayda yaptığı mal ve hizmetin katma değer vergisinden indirebilecektir. Bu durum, en basitinde ek yatırımlarda mümkün olur. Çünkü, mevcut işletme faaliyette bulunurken (alışları, satışları varken) bir yandan da, yatırıma ilişkin harcamalar yapılabilir. Bundan başka; mevcut bir işletme varken, başka bir sektöre yatırım yapıldığında (manifatura hizmet işletmesi) yatırım malının katma değer vergisi, mevcut işletmenin o aydaki katma değer vergisi tahsilatından indirilebilir.

Sorun olan örneği şimdi belirtelim. Şayet, teşvik belgesi sahibi yatırımcının başka hiç bir faaliyeti yoksa, yatırım için yüklenilen katma değer vergisi, ancak; yatırım tamamlanıp üretime geçildikten ve üretim de satılmaya başlandıktan sonra indirilmeye başlanabilecektir. Yatırım malları temininden 4 yıl sonra ilk üretim satılmaya başlanırsa durum ne olacaktır? Yatırım malları için yüklenilen katma değer vergisi, 4 yıl süre ile, indirilecek katma değer vergisi olarak beklemiş olacaktır. Bu arada, 1 yıldaki indirimden, 3 yıldaki indirimden de yararlanılamamış

olunacaktır. Öyleyse, 1 yılda ve 3 yıldaki indirimler ile ilgili teşvikler yatırımcının başka faaliyeti olduğu varsayımına dayalı teşviklerdir. Şayet, yatırımcının başka faaliyeti yoksa, kısa sürede indirimden yararlanması olasılığı da, spekülatif yatırımlar dışında yok gibidir. Yatırımcıya, verilecek teşviklerde bu sorunun da çözümü gerekmektedir.

6 Katma Değer vergisi Kanunu'nun 49'uncu maddesine göre, teşvik belgeli yatırımlara ilişkin malların ithalinde ödenmesi gereken katma değer vergisi, bu verginin fiilen indirilmesinin mümkün olacağı (tesliminin bulunacağı, başta faaliyet yoksa, yatırım sonucu olan üretimin teslimde bulunulacağı) tarihe kadar ertelenmektedir.

Aynı malı dahilden alması halinde ise, böyle bir erteleme olmadığından⁴, yatırımcı, ülke içindeki malı vergili olarak alacaktır. İthalde ise, erteleme olduğundan, mal, ithal anında ödenmeyen vergi kadar daha ucuza ithal edilecektir.

Örneğin, beş yıldızlı otel yapımında, katma değer vergisi yönünden % 15 ve % 23 oranlarla vergiye tabi mallar kullanılmaktadır. Bunun ortalamasını, % 20 kabul edelim. Eğer bu oteli yaptıran yatırımcı, malları ülke içinden alırsa, 100 liralık harcamasında, 83,3 liralık mal alacak, 16,7 lira da vergi ödeyecektir. Dahilden alınmak yerine, mal ithal edilirse, iki ihtimal mevcuttur. Birincisi, 100 liralık ithalat yapılırsa o an vergi ödenmediğinden, 100 liralık mal alınmış olacaktır. Burada, ülke içindeki alıma nazaran 16,7 liralık daha fazla mal alınması gerçekleşecektir. Şayet, yatırımcının fazla mala ihtiyacı yoksa, ikinci ihtimal olarak, yatırımcı 83,3 liralık mal almış olacaktır. Bu durumda, aynı miktar mal alınmış olmasına karşın, yurt içindeki alıma nazaran 16,7 liralık nakit de, vergi ödenmediğinden, işletmede kalacaktır. Sonuç olarak, yatırıma malının ülkeden temini yerine, ithal edilmesi vergi ve finans avantajı yaratmış olmaktadır. Amaç bu olmamış olsa da uygulama bu sonucu aratmaktadır. Şayet yanlışlık var ise, sorunun da çözümlenmesi gerekmektedir. Sorun yok denilirse, bu kez

---

⁴ Mehmet MAÇ, "Sabit Kıymet K.D.V. leri 3 Taksitte Değil Bir Defada İndirilmelidir", **Vergi Dünyası**, Sayı.196, Aralık 1997, s.17.

de yerli üretimin ithaline nazaran korunduğu iddiası da, geçersiz olacaktır.

Yatırım malının ithalinde ertelenen verginin, ileride ödenmesi hiç sorun değildir. Çünkü, ertelenen verginin ödeneceği ya da, indirilebileceği tarihte, sorun olacak husus, verginin ödenip ödenmemesi değil, ilk sıralarda yer alacak daha başka konulardır.

Bilgisayar üretimi örneğinde olduğu gibi, başka bir faaliyeti olmayan yatırımcının, baştan vergi ödeyerek (tam lazım zamanda nakdini azaltarak) mal alması halinde, bu verginin sonradan indirilmesi teşvikten ziyade iadeyi andırmaktadır. Aç olan insanın elinden ekmeği alıp, o insan başka şeyle doyunca ekmeği iade etmek gibi. Teşvik, başlangıçta ihtiyacı varken, daha az harcatmak, ileride nakdi olunca da vergiyi ödetmeyi amaçlamalıdır. Bu da, şu anda sadece ithal işlemindeki uygulamadır. Eşitlik için, ithaldeki ertelemenin, yurt içinden teşvikli yatırım malları alımında da uygulanması gerekmektedir.

Yukarıda bahsedilen sorunların çözümü, çok ufak bir yatırım artışı bile yaratacaksa, bu artışa olan şiddetli ihtiyaç nedeniyle, sorunlar bir an önce çözümlenmelidir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

EDİZDOĞAN, Nihat : **Yatırım İndirimi ve Türkiye Uygulaması**, Bursa İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayını, Bursa, 1977.

KIZILOT, Şükrü : “Yürürlükteki Yatırım Teşvikleri”, **Yaklaşım**, Sayı.54. Haziran 1997.

MAÇ, Mehmet : “Sabit Kıymet K.D.V. leri 3 Taksitte Değil Bir Defada İndirilmelidir”, **Vergi Dünyası**, Sayı.196, Aralık 1997.

SAVAŞ, Vural : **İktisat Politikasına Giriş**, İ.T.İ.A. Nihat Sayar Yayın ve Yardım Vakfı Yayını, İstanbul, 1978.